

Yeni İletişim Teknolojileri Bağlamında Fikri Mülkiyet

Intellectual Property in the Context of New Communication Technologies

*Erman M. Demir, Dr., Başkent Üniversitesi Yaratıcı Kültür Endüstrileri Araştırma ve Uygulama Merkezi,
E-posta: medemir@baskent.edu.tr*

Anahtar Kelimeler:

Yeni İletişim
Teknolojileri, Fikri
Mülkiyet, Telif, Dijital
Kayıt Teknolojileri,
Akıllı Sözleşmeler

Öz

Yeni iletişim teknolojileri içeriğin üretilmesi ve dağıtımını dönüştürürken, bir yandan da dijital kayıt teknolojilerinin yaratıcı içeriklerin sahipliği veya kontrolü amacıyla kullanılması tartışılmaktadır. Dijital para birimlerini finans piyasasına sunmak için kullanımı açısından bilinirliği yaygın olan blokzincir vb. dijital kayıt teknolojileri küreselleşen dünyada neredeyse tüm sektörlerin veri iletimi ve saklama biçimlerini etkileyecek yıkıcı bir potansiyel barındırır. Bu yaratıcı yıkım potansiyeli teknolojinin dijital para ötesinde sağlayabileceği işlevsel faydalardan kaynaklanır. Yeni iletişim teknolojilerinin baş döndüren değişim temposu içerik üretimi ve içeriği aktarma konusundaki gelişmelerin arka planını oluşturmaktadır. Fakat aynı zamanda içeriğin yeniden işlenmesi ya da kopyalanması gibi sorunların da temel kaynağıdır. Bu çalışma dijital kayıt teknolojileri, akıllı sözleşmeler ve dijitalleşme kapsamında fikri mülkiyet haklarına değinmektedir. Ağ üzerinden veri aktarımı ile karakterize olan yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu dijital bağlamda yaratıcı metaların üretimi, içeriklerin sahiplik kontrolü ve telif gelirinin paylaşımı konusundaki güncel değişim olanakları tartışılacaktır.

Keywords:

New
Communication
Technologies,
Intellectual
Property, Copyright,
Digital Ledger
Technologies, Smart
Contracts

Abstract

New communication technologies are transforming the generation and distribution of content while the use of digital recording technologies for the ownership or control of creative content is discussed. In order to present digital currencies to the financial market, it is widely known for its use as a blockchain; digital recording technologies have a devastating potential to affect the data transmission and storage patterns of virtually all sectors in the globalized world. This creative destruction potential is due to the functional benefits that this technology can provide beyond the digital currency. The dizzying pace of change in new communication technologies is the background of the development of content generation and content transfer. But at the same time issues related to reproducing or reproducing of the contents originates from that changes. This work refers to intellectual property rights in the context of digital recording technologies, smart contracts and digitalization. In the digital context of new communication technologies characterized by data transmission over the network, the production of creative commodities, the control of ownership of the contents and the possibilities of current change in the sharing of copyright revenue will be discussed.

Giriş

Günümüzde dijitalleşmenin etkilerini en fazla görüldüğü alan yaratıcı ekonomik faaliyetlerdir. Howkins'e göre (2001) materyal üretime dayanan sanayileşme yerine düşünceler ya da biçimlerden ekonomik gelir elde etmeyi öne çıkaran yeni ekonomi düşüncesi yaratıcı endüstriler etrafında şekillenir. Yazar yaratıcı endüstrileri patent, telif, marka ve tasarım adı altında entelektüel mülkiyete dair dört çeşit hukuki koruma ile ilişkilendirir. Uluslararası literatürde geniş yer bulan tanıma göre yaratıcı endüstriler "bireysel yaratıcılık ve yeteneği barındırarak, fikri mülkiyete dayalı biçimde istihdam ve refah yaratan endüstriler"dir (DCMS, 2001). Bu tanıma göre yaratıcı endüstriler: Reklam; mimari; sanat ve antika; el sanatları; tasarım; moda tasarımı; film ve video; interaktif yazılımlar; müzik; performans sanatları; yayıncılık; yazılım ve bilgisayar hizmetleri; radyo ve televizyon sektörlerini kapsar.

Yukarıda sayılan kitle iletişimi ve sanat dalları gibi daha önce birbirinden ayrı görülen alanların yaratıcı endüstriler başlığı altında toplanmasının temel nedeni, yeni iletişim teknolojilerinin küresel düzeyde içerik aktarımı ve bu içerikler üzerinden etkileşim ile karakterize olan dijital bağlamdır (Flew vd. 2016; Garnham, 2005; Rossiter, 2006). Bireyin yaratıcı potansiyelini refaha erişmenin başat aracı olarak gören ekonomik söylem ışığında (WIPO, 2017) ve dijitalleşmenin de etkisi ile üretilen sonuçlar (örn. bina tasarımı ya da şarkı) yerine üretim süreci (bireyin ya da ekibin yaratıcı düşünme süreci) öne çıkarılmaktadır. Bu durumda klasik ekonomik sınıflamaya göre ürünler arasındaki farklardan dolayı bir birinden ayrı görülen sektörler, yaratıcılık kavramı üzerinden ilişkili hale gelmektedir. Bu endüstrilerde bireyin rolü ise ağırlıklı olarak telif gelirleri üzerinden kurulur. Benzer şekilde üretimden, dağıtıma kadar tedarik zincirindeki aktörler arasındaki ilişkiler fikri mülkiyeti düzenleyen sözleşmeler üzerinden yürütülür.

Günümüzde telif haklarının hukuki korumasının dayandırıldığı klasik sözleşmeler yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu işleme ve kopyalama imkânlarına yetişmekte güçlük çekilmesine neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle dijital bağlamda hızla aktarılan içeriklerin kontrolü ve izlenmesi için benzer dijital teknolojilerden faydalanma yolları tartışılmaktadır.

Yaratıcı Ekonomide İşleme ve Çoğaltma ile İlişkili Sorunlar

Dünya entelektüel mülkiyet organizasyonuna göre (WIPO, 2017) yaratıcı sektörlerde çalışmanın temel bileşeni fikri hakları ispat edebilmek, koruyabilmek ve bunları gelire dönüştürmektir. Yaratıcı ekonomi sanayi sonrası ve bilgi tabanlı ilişkiler ağında, rekabetçilik ve ekonomik büyüme için yaratıcılığın temel bileşen haline geldiği bir bağlam olarak görülmektedir. Üretilen içeriğe başat konum atfeden bu küresel ekonomik perspektif kalkınma açısından fikri mülkiyet haklarını odağa alır. Fikri mülkiyet hakları, sektördeki bireylerin ve kurumların hayatta kalmasını sağlayacak gelir akışının ana kaynağıdır. Fikirlerden doğan yaratıcı ürünlerin ekonomik değerlerini belirleyen ana etken, talep ya da beğeni miktarıdır. Diğer endüstrilerden farklı olarak yaratıcı endüstrilerde telif hakları başta olmak üzere fikri mülkiyet hakları talebin belirsizliğinden kaynaklanan

esnek çalışma bağlamında yaratıcı çalışanların doğrusal olmayan gelir modelinin temel bileşenidir. Ancak yeni iletişim teknolojileri bağlamında kopyalama ve yeniden işleme süreçlerinin kolaylaşması ve kontrolün zorlaşması nedeniyle telifin korunması öne çıkan bir sorun alanıdır. Fikri mülkiyetin patent, faydalı model gibi sınai haklar alanı yeni ürün, iş modeli ya da süreçler geliştirme gibi mevcut üretimin geliştirilmesine hizmet ederek mevcut kâr potansiyelini artırma ya da sermayeyi daha etkili bir iş alanına yönlendirmeyi hedefler. Yukarıda belirtildiği şekilde sınai hakların verimlilik vurgusuna karşın telif gelirleri değeri önceden tam olarak belirlenemeyen ürünleri korumayı amaçlar.

Yaratıcı endüstrilerin bağlamını oluşturan yeni medya, gündelik yaşamda yaygın kullanılan tüm dijital teknolojileri içinde barındıran genel bir başlık haline gelmiştir. Toplumsal etkileşim gerekleri dijital teknolojilerin kullanım sıklığı ve yoğunluğunu arttırmaktadır (Binark, 2007: 21). Yeni medya teknolojilerinin en önemli farklarından biri medya içeriklerine erişimi ve içerikler üzerine çalışarak yeniden üretimi kolaylaştıran elektronik ve dijital aygıtlardır (Manovich, 2003: 23). Bu çalışmada daha geniş bir ifade olarak yeni iletişim teknolojileri kavramı kullanılsa da bu terim yazarların ifade ettiği yeni medya ya da yeni medya teknolojileri terimleri ile örtüşmektedir. Türkiye’de telif haklarını düzenleyen Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa (5846 sayılı) göre bir eserin internet ortamında paylaşılması eylemi, telif hakları hukukunda çoğaltma (md.22) ve işaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlar ile umuma iletim (md.25) adı altındaki maddi haklarının kullanımı anlamına gelir. Ülkemizde fikri mülkiyetin korunması için yapılan hukuki çalışmaların son ve güncel hali olan bu kanun yapım tekniğinden kaynaklanan özellikleri nedeniyle teknolojik gelişmeler karşısında neredeyse hiç esneklik barındırmaz. Böylece bilgi çağı ile birlikte uygulamada yetersiz kaldığı düşünülür (Kaynak ve Koç, 2015).

Dijitalleşme süreci medya endüstrilerinde iş yapma biçimlerini ve istihdam pratiklerini etkilemektedir. Gazetecilik örneğinde; çevrimiçi gazetecilik, çoklu ortam gazeteciliği ve internet gazeteciliği gibi yeni iletişim teknolojilerine uyumlu alanların ortaya çıktığı görülür. Bu değişim haberin üretimi, içeriğinin hazırlanması ve dağıtımını yanında izleyici ve dinleyicilerin bu sürece eklenerek etkileşimin artması sonucunu doğurur. Buna koşut olarak yeni iletişim teknolojileri çevrimiçi materyallerin telif haklarının ihlal edilmesi açısından etik tartışmaların konusu haline gelir (Yıldırım, 2010). İçeriğin izinsiz ve veya kaynak göstermeden kullanımı başlığı altında ele alındığı için diğer alanlara da uygulanabilecek bu sorun, ağ üzerindeki herhangi bir içeriğin kolaylıkla ve hızlıca kopyalanabilmesi nedeniyle daha önemli hale gelir (Geray ve Aydoğan, 2010). Türkiye’de de etkisini hissettiren dijitalleşme ve çevrimiçi etkinlik düzeyi 2012 yılında basılı gazetelerin “Gazetelerin içeriği sadece gazetelerindir” adlı bir manifesto yayınlayarak telifli içeriklerin internet üzerinden kopyalanmasına karşı çıkmasına neden olacak derecede etkili olmuştur¹.

Teknik açıdan basılı yayınların daha etkin bir şekilde saklanması ve dağıtılması için önemli imkânlar sunan elektronik kopyalar bir yandan da telif sorunlarını kaynağı

¹ Bu manifestoya katılan gazetelerden birinde yer alan tam metni için bkz.

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/gazetelerin-icerigi-sadece-gazetelerindir-21593050> Erişim Tarihi: 14 Eylül

2018.

haline gelmiştir (Yılmaz, 2005). Basılı kopyaların coğrafi ve fiziki kısıtlamalarına karşın herhangi bir elektronik kopyanın etkin izleme mekanizmaları olmadan Dünyanın neresine hangi kullanıcıya eriştiği ve kim tarafından nerede saklandığını bulmak klasik veri güvenliği yöntemleri ile çok masraflı ve aynı zamanda pratik olarak mümkün olmayan bir süreç haline gelmiştir. Bahse konu dijital paylaşım imkânları sinema sanatı açısından da iki farklı şekilde yorumlanabilir. Bir yandan kültürler arası etkileşim ve birlikte çalışmak için dijitalleşmenin sunduğu imkânların kullanılması mümkün görülürken, diğer taraftan görüntü ve seslerin kopyalanarak kullanılmasının kolaylaşması da söz konusudur (Gider Işıkman, 2016). Üretken bir perspektifle paylaşımcı bir anlayışa yol açabilecek bu imkân aynı zamanda telif hakları ve dolayısıyla sektörün gelir kaynaklarını tehdit eden bir olasılık haline de gelmektedir. Telifli eserlerin dijital ortamlarda izinsiz çoğaltılması ve paylaşılması engellemek üzere pek çok teknoloji denenmiş, aynı zamanda dosya paylaşım siteleri gibi kolaylaştırıcılığı hedefleyen ve diğer korsanlık faaliyetlerin engellemeyi amaçlayan hukuki kurallar ve uygulamalar yaygın olarak gündeme gelmiştir (Lemley ve Reese, 2003).

Gazetecilik, medya, yayıncılık, müzik ve sinema endüstrilerinin yapısal örgütlenmesi nedeniyle kolaylıkla dile getirilen telif sorunları, hukuki düzlemde dijital fikri hak ihlalleriyle etkin mücadeleye dönüşür (Lemley ve Reese, 2003). Görece daha az merkezi örgütlenme görülen alanlarda ise büyük organizasyonların hukuki ve ekonomik düzlemde fikri hakları koruma mücadelesine benzer ancak daha karmaşık bir süreç işler. Küçük ölçekli şirketler ya da bağımsız çalışanların karşı karşıya kaldığı telif hakkı ihlalleri ise ağ tipi ilişkilerin sonucudur. İletişim tasarımı örneğinde ortaya çıkarılan görsel ve estetik ürünleri sahipliği öncelikle etik bir sorun olarak görülür. Ancak aşırma ya da daha teknik ifadeyle telif hakkı ihlalleri görsel iletişim tasarımında etik bir sorun olduğu kadar tasarımcının mesleki kimlik tasarımı ile doğrudan ilişkili daha derin sorunlara neden olduğu da düşünülür (Ertürk, 2017). Yaratıcı üretimin kalitesini ve tedarik zincirinin ilişkisel yapısını bozan aşırma pratiği dijitalleşme ile daha büyük bir sorun haline gelir. Tasarım süreçlerine renk, desen, biçim, doku ya da boyut açısından önceki dönemlerde akla gelmeyen imkânlar sunan dijitalleşme sanatsal ve mesleki açıdan açmazlar barındırır. Tasarımların arşivlenmesi ve telif hakkının korunması açısından dijitalleşmenin getirdiği risklere dönük çözüm arayışları tartışılmaktadır (Çimen, 2017). Bağımsız çalışanlar ya da küçük ölçekli şirketlerin herhangi bir işe yaratıcı potansiyellerini odaklayarak kaliteli sonuçlara ulaşmaları için tedarik zincirindeki daha büyük şirketler karşısında haklarının korunacağına emin olmaları gerekir. Benzer şekilde yaptıkları işleri kopyalarak gelire ulaşan emsalleri engellemek mümkün olmaz ise genel olarak işlerin kalitesinin düşmesi oldukça normaldir. Çünkü rekabetçi avantajın kaynağı yaratıcılık olduğunda ve etkili şekilde hukuki haklar korunmadığında piyasanın kendi işleyiş mantığı içerisinde yaratıcı olmak için optimal bir piyasa dengesi oluşturmaz (Barrowclough ve Kozul-Wright, 2012: 3).

Bununla beraber yeni iletişim teknolojileri sadece telif haklarını etkilemez. İşleme ve çoğaltma açısından halkla ilişkiler alanında yaşanan sorunların odağı telif hakları değil mesajın kontrolüdür (Keller, 2011: 77; Seo vd. 2009: 125). İçeriklerin dijital olarak üretilmesi ve doğrudan sosyal medya üzerinden ya da çevrimiçi bültenler vasıtasıyla kullanılması sayesinde halkla ilişkiler pratikleri teknolojiye uyum sağlar. Halkla

ilişkiler alanında dijital platformlardaki açık ve etkileşimli iletişimi tamamen kontrol etmek mümkün olmasa da olumlu açıdan bakıldığında etki sağlamak için kullanmak mümkündür. Alanın özellikleri nedeniyle genellikle telifle konu olmayan bu içerikler yeni iletişim teknolojileri sayesinde kopyalanmaya ya da provakatif amaçlar ile yeniden üretilmeye de daha açık hale gelir. Bir kişi ya da kurumun itibarını zedelemek gibi bir amaçla düzenlenen iletiler görülebilmektedir. Bu açıdan internet üzerindeki gerçek olmayan bilgilere zamanında müdahale edebilmek ve krizleri erken dönemde müdahale etmek önemlidir (Özgen, 2011). Kurumsal iletişim bağlamında mesajın sahipliği bazen provakatif içeriklerin kuruma ait olmadığını gösterecek bir takip mekanizması olarak da kullanılabilir. Böylece halkla ilişkilerde üretilen içeriğin telif gelirleri yerine mesajın kontrolü daha öncelikli hale gelir. İçeriğin çarpıtılması veya değiştirilmesini önlemek için etkin şekilde takip edilmesi ön plana çıkar.

Yeni iletişim teknolojilerinin odağındaki internet toplumsal olarak her düzeyde metin, ses, grafik, imaj ve video gibi birden çok biçimi bir araya getirerek kullanan bir iletişim sürecini ortaya çıkarır. Bu nedenle yerel ile küresel arasındaki zaman ve mekân sınırlarını dönüştüren küresel bir iletişim biçimi olarak adlandırılır (Timisi, 2003). Dijitalleşme ve yeni iletişim teknolojileri bağlamında yaşanan değişim yaratıcı sektörleri farklı açıdan ve farklı şiddette etkilemektedir. Yukarıda değinilen alanlar ve içeriğin yeniden işlenmesi ya da kopyalanmasına ilişkin problem örnekleri çoğaltılabilir. Dijitalleşme bağlamında içerik üzerindeki kontrolün azalması ve bağlantılı olarak telif gelirin tehlikeye girmesi ortak noktalar. Bu durumda en önemli husus yenilikleri, işbirliğini, simetrik iletişimi veya birlikte üretimi engellemeden içerik üzerindeki hakların korunmasıdır. Böylece teknolojinin sunduğu küresel iletişim ortamında çok paydaşlı etkileşimi mümkün kılan özgürlük ortamı korunabileceği iddia edilebilir. Bu nedenle ihtiyaç duyulan şey mevcut dijital ve hukuki engelleme sistemlerinin bazı eksikliklerini ortadan kaldıran, dinamik ve esnek bir sistemdir.

Blokszincir Teknolojisi ve Akıllı Sözleşmeler

Blokszincir teknolojisinin, dağıtık bir ağ içerisinde birbirine güven bağı ile bağlı olmayan aktörler arasında bir aracıya gerek duyulmaksızın güven ilişkisini kurduğu iddia edilir (Christidis ve Devetsikiotis, 2016). Bu bağlamda telif haklarının tescili ile ilgili resmi otoritelerin aracılık rolleri yerine karşılıklı ağ paydaşlarının rızası ile geliştirilecek bir hak aktarımı (örneğin mali haklar) sistemi gündeme gelebilecektir. Elbette ki kanuna konu olan bu fikri haklar mekanizmasının yıkıcı bir etki ile tüm sistemi yerinden etmesi akla yakın görünmez. Sistemin uluslararası ya da ulusal düzeydeki resmi aktörlerinin rollerini koruyarak bir önceki bölümde tartışılan yeni iletişim teknolojilerinin etkisi ile ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak gerekmektedir. Hukuki altyapıya dayanan klasik sözleşmeler ve buradan doğan hakları koruyan sistemlerin (örn. şikâyet mekanizmaları) aynı hızda değişime uyum sağlayıp sağlamadıkları tartışma konusudur.

Szabo'ya göre (1997) akıllı sözleşmeler makineler tarafından okunabilen işlem protokollerini kullanıcı arayüzleri ile eşleyerek güvenli bağlantıları biçimlendirir. Bu bağlantılar önceden belirlenmiş kurallara uygun sözleşmelere dönüşür. Kripto uzmanı olan

yazar gündelik yaşamdaki sözleşme mantığını dijital etkileşimlere taşıyarak çok dikkat çeken ve teknolojik gelişmelerle birlikte uygulamaya yaklaştığı için gündemde yer işgal etmeye devam eden bir yaklaşım ortaya koymuştur. Kavramın ortaya konduğu orijinal makalesinde akıllı sözleşmelerin krediler, içerik hakları, ödeme sistemleri gibi alanlara uygulanabileceğini öngörür. Son yıllarda kripto paraların yaygınlaşmasını sağlayan altyapı ve algoritma düzeyindeki gelişmeler yazarın bu öngörüsü gerçekleştirme konusunda hızlı ve yoğun bir tartışma ortamının gelişmesine sebep olur. Akıllı sözleşmelerin dayandığı teknoloji blokzincirdir. Akıllı sözleşmeler bu teknolojinin umut verici bir uygulama alanı olarak görülür. Çünkü hukuki düzenlemenin aksine algoritmadan kaynaklanan ve kendiliğinden uygulanan yaptırımlar içerir (Rivière, 2018). Blok zincir temelde kayıtların dağıtık bir veri tabanıdır. Katılımcılar tarafından gerçekleştirilen dijital etkinlikler ya da işlemlerin ortak kayıtlarını tutmak için kullanılır. Burada kayıtların meşruiyeti merkezi bir otoritenin onayı yerine sistem katılımcılarının ortak onayı ile sağlanır. Herhangi bir veri bir kez sisteme kayıt dolduğunda asla silinemez. Blokzincir içerisinde her bir aktarımın ayrı ve geçerliliği teyit edilebilir kaydı bulunur (Crosby vd. 2016). Günümüzde özellikle dijital para birimleri üzerinden gündeme gelen blokzincir teknolojisinin pek çok farklı alanda kullanım ihtimali tartışılır. Böylece finans sistemi dışı kullanım türleri ile bu teknolojiye yaklaşmanın ve geleceğe ilişkin öngörülerde bulunmanın tartışmanın ekseni haline geldiği söylenebilir.

Blokzincir teknolojisinin telif haklarına uygulanması güncel ve yoğun bir tartışma konusudur. Blokzincir ve dijital kayıt teknolojilerinin telif ile ilişkili potansiyel kullanım alanları: eser sahipliğinin ve özgünlüğün ispatı; haklarının tescili; kayıtlı/kayıtsız teliflerin dağıtımının kontrolü ve izlenmesi; ilk ve/veya orijinal ticari kullanımın kanıtlanması; dijital hak yönetimi (örneğin, çevrimiçi müzik siteleri); akıllı sözleşmeler yoluyla telif anlaşmaları; lisansların veya münhasır dağıtım ağlarının kurulması ile ödemelerin gerçek zamanlı olarak telif sahiplerine aktarılmasıdır (Clark, 2018).

Buna karşın telif hakları hukukundaki kategorik tanımlar ve işlem süreçlerinin sosyal medya ve yeni medya teknolojilerinin getirdiği yeniliklere ayak uydurmakta güçlü çektığı düşünülür. Özellikle yeni iletişim teknolojilerinin hızı ve yarattığı içerik çeşitliliği klasik telif sözleşmelerinin etkinliğini azaltır (Kaynak ve Koç, 2015). Klasik sözleşmeler konuşma yazıldığı kelimeler ve eylemler üzerinden tasarlanırken akıllı sözleşmeler algoritmalar düzeyinde ve kendi kendine işleyen ve kendi kendine harekete geçen bilgisayar programlarıyla ilişkilidir (Lauslahti vd. 2017). Bu temel farklılık sözleşmeyi kaleme alan ve sözleşmeden kaynaklanan hakları izleyen taraflar yerine, dijital teknolojiler üzerinden sözleşme esaslarının yazılıma gömülü etkileşimler ile takibini sağlar. Böylece blok zincir teknolojisini kullanan kayıt algoritmaları akıllı sözleşmelerin gerektirdiği belge, bilgi, doküman, görüntü vb. eserleri damgalayarak sahipliği ve sahiplikten doğan hakların aktarımını mümkün kılar.

Günümüzde internet teknolojisi bu teknolojiyi düzenleyen hukuki kurallardan çok daha hızlı şekilde ilerlemektedir. Bu nedenle telifli materyalin korsan tabir edilen izinsiz kullanımı neredeyse sadece kesip yapıştırmak kadar kolay olmaktadır (Rivière, 2018). Finlandiya hukuk sistemi ile akıllı sözleşmelerin algoritmik potansiyeli arasındaki ilişkiyi inceleyen güncel bir araştırmaya göre akıllı sözleşmeler farklı amaçlar için ve farklı

bağlamlarda çoklu kullanım imkânı sağlayarak klasik sözleşmelerin belirlenmiş tekil kullanımını aşma potansiyeli taşır (Lauslahti vd. 2017). Bu açıdan bakıldığında blokzincir teknolojisinin iki ana katkı potansiyeli vardır. Bunlardan birincisi araçlar arasında bir piyasa benzeri yapı üreterek hizmetler ve kaynakların paylaşımını kolaylaştırmaktır. İkincisi ise zaman kaybettiren mevcut iş akışlarını kripto ile geçerliliği ispat edilebilir şekilde otomatikleştirmektir (Christidis ve Devetsikiotis, 2016). Özellikle iş akışında sağlanan kolaylık ve yüksek hız sayesinde fikri hakların dijital iletişimin temposuna uyumlu şekilde korunması ve aktarılması potansiyeli taşır. Daha genel olarak ise sahiplik üzerine hızlı kanıtlar sunarak yeni iletişim teknolojileri bağlamında içeriklerin kontrolünü kolaylaştırması mümkündür.

Uygulamada Geline Durum

Açık inovasyon bağlamında paydaşların ellerindeki bilgi ve fikirleri paylaşma konusundaki isteksizliğinin önemli bir engel olduğu düşünülür. Merkezi olmayan ve granül hale getirilmiş bir fikri mülkiyet sistemi sunan dijital kayıt teknolojileri bu açıdan önemli bir teknolojik gelişme olarak dikkate alınır. Bu süreçte akıllı sözleşmeler fikir sahibi ve fikir üzerindeki tüm revizyonların sahiplerini yetkilendirilmiş bir şekilde kayıt altına alınmasını sağlayabilecektir (de la Rosa vd. 2016). Bu açıdan bakıldığında yaratıcı ekiplerin işbirliğini kolaylaştıracağı düşünülebilir. Yaratıcı üretimde işbirliğinin ve ekip çalışmasının önemi büyüktür. Bu nedenle yukarıda inovasyon kapasitesini arttırmak için işbirliğini mümkün kılan hızlı ve etkili bir çözüm sunduğu düşünülen kayıt teknolojileri yaratıcı kültür endüstrileri bağlamında özellikle dijital teknolojilerinin kullanıldığı yeni iletişim teknolojilerinde içerik üreten ve paylaşan aktörlerin kullanımı için potansiyel barındırmaktadır. Çünkü ortaya çıkacak ürünü ve ürünün yaratacağı talebi bilmeksizin işbirliği içine girmek her zaman sonuçların kıymeti ve bu kıymetin nasıl paylaşılacağı sorusunu gündeme getirir. Bu açıdan bakıldığında yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu esnek üretim imkânları ve kolay işbirliği fırsatlarını kullanmak için kopyalanma endişesinden kaynaklanan engeli aşacak etkili bir yöntem bulmak gerekir. Çünkü yaratıcı üretimin paydaşlarının isteksiz yaklaşımları çoğu zaman sürecin tıkayan ya da üretilen yaratıcı ürünün kalitesini düşüren olumsuz etkiler barındırır.

Bir başka açıdan blokzincir teknolojilerinin sağladığı anlık takip ve şikâyet mekanizmaları faydalı görülür. Yeni medyanın etkisi ile eski iş modellerinin zarara uğradığı yaratıcı sektörlerde içerik kalitesinin düşmesi sorununu aşmak için yaratıcı çalışan ile kitle arasında şeffaf bir ilişki kurulmasını sağlamak gerekir. Özellikle kopya/korsan kayıplarını azaltacak şekilde telif gelirlerinin korunması için blokzincir teknolojisinin kullanılması kaliteyi de olumlu etkileyebilecektir. Blokzincir teknolojisinin yeni iletişim teknolojilerinden kaynaklanan değişimin olumsuz sonuçlarının karşılanması mümkün görünür. Bu konuda Atalay (2018) gazetecilik alanında blokzincir kullanımı üzerine yaptığı çalışmada olumlu potansiyel gördüğünü ifade eder.

Yakın dönemde akıllı sözleşmeler ve blokzincir teknolojisini telif haklarına uygulayan projeler ve girişimler görülmeye başlanmıştır (Kosba vd. 2016). ASCRIBE adlı bir proje fikir sahiplerinin blok zincir teknolojisini kullanarak telif haklarını güvence

altına almalarını sağlar. Bu proje *Creative Commons* (CC) dâhil tüm lisans türlerini içerir. Yüklenen dosyaların tüm meta-datası blok zincir teknolojisi üzerinden lisanslama koşulları ile damgalanır. Böylece eserin dijital trafikte yeniden kullanımlarını izleyebilecek güçlü bir yöntem kullanmış olur (de la Rosa vd. 2016). Türkiye’den çıkan benzer bir proje ise dijital kayıt teknolojilerini kullanarak fikri haklara esas eserlerin ulusal ve uluslararası akredite kuruluşlar nezdinde sahipliğinin tespiti için hızlı ve esnek bir çözüm sunar. Bu girişim *Techcrunch* tarafından gelecek vaat eden üç blokzincir girişiminden biri olarak seçilmiştir². Bu başarılı girişim örneği ulusal ve uluslararası yetkili otoriteler ile ilişkili kayıt zinciri protokolleri kullanarak geçerli deliller üretir.

Dünya genelinde devletler blok zincir teknolojisini yönetsel uygulamalara entegre etmek için pilot çalışmalar yürütmektedir. Bunlar arasında: dijital kimlikler, hukuki kararların arşivlenmesi, finansman sağlanmasında paranın izlenmesi, medeni halin kaydı, elektronik oy verme, ticari lisanslar, pasaportlar, adli sicil kayıtları ve vergi kayıtları sayılır (Ølnes, vd., 2017:357). Telif hakları ile sınırlı olmamakla beraber blok zincir teknolojisini resmi olarak geçerli kanıt sayan hukuki sistemler Amerika Birleşik Devletleri’nin Vermont ve Arizona eyaletleri (vali onayı aşamasında) ile 2014 tarihli hukuki çerçeve belgesi dolayısıyla Avrupa Birliğidir. Blokzincir teknolojisini resmi kayıt sisteminin bir parçası olarak kullananlar ise Estonya, İsviçre, Dubai, Rusya, Gürcistan ve Amerika Birleşik Devletleri’nin Delawere ve Illinois eyaletleridir. Zaman damgası ve varlığının ispatı açısından sunduğu çözümler, dağıtık yapı, şeffaflık, maliyet etkinlik, sürdürülebilir etkileşim ortamları sağlama ve akıllı sözleşmeleri mümkün kılma gibi potansiyel faydaları nedeniyle blokzincir teknolojisinin telif ve inovasyon stratejilerinde yer alması mümkün görünmektedir (Rivière, 2018). Bu gelişmeler yanında doğrudan telifli içerikler üzerine olmamakla birlikte Türkiye’de yeni iletişim teknolojilerinin hâkim olduğu bazı alanlarda ticari kullanım denemeleri görülmeye başlanmıştır. Mobil iletişim kampanyalarında sunulan avantajların (ücretsiz görüşme, data ya da sms vb.) blokzincir altyapısı kullanılarak sunulması sağlanır (Oral vd. 2018). Açık ve uzaktan öğrenme gibi yeni iletişim teknolojileri bağlamında eğitimin yaygınlaştırılması için kullanılan sistemlerde blokzincir teknolojisi sayesinde kitlesel açık derslerin izlenmesi ve uygulanmasını kolaylaştıracak imkânlar öngörülür (Yıldırım ve Kurubacak, 2018).

Dünyada ve Türkiye’deki uygulama örnekleri ışığında dijital kayıt teknolojilerine dayanan uygulamaların resmi geçerliliği üzerine çalışmaların gün geçtikçe yaygınlaştığı görülmektedir. Akıllı sözleşmelerin fikri mülkiyet hukuku bağlamında sınai ve telif haklarına uygulanmasının çalışma gruplarının işbirliği potansiyeline ve ekosistemin işleyişine olumlu etki yapacağı öngörülmektedir. Yine de bu alanda görece yeni olan bu teknolojik uygulamanın olgunlaşmamış olduğuna dikkat çeken Lauslahti ve diğerlerine göre (2017) akıllı sözleşmelerin mevcut gerçek dünya uygulamaları kısıtlı sayıda olsa da ticari ve politik aktörlerin hazırlanması gereken önemli bir gelişme ve değişim potansiyeli taşıdığı dikkate alınmalıdır. Bu ifadeye hukuk, işletme ve yaratıcı kültür endüstrileri ile ilişkili disiplinlerin ortak akademik çalışmaları yoluyla bu değişime hazırlanmanın

² *Techcrunch* yüksek teknoloji girişimlerin değerlendirildiği ABD, San Francisco merkezli (silikon vadisi) küresel bir platformdur. Blokzincir teknolojisinin gelecek vaat eden kullanımı dalında ödül alan bu girişim halen Türkiye’de ve dünyada yaratıcı çalışanlar tarafından telifli materyalin tespiti ve hakların korunması amaçlarıyla kullanılmaktadır.

Çevrimiçi kaynak: <https://www.crunchbase.com/organization/copyrobo#section-overview>

mümkün olacağını eklemek mümkündür.

Dijitalleşme Bağlamında Telif Haklarını Konumlandırmak

Manovich'e göre yeni medya teknolojileri elle ya da diğer önceki teknolojilerle yapılan işlemlerin algoritmalar sayesinde daha hızlı yerine getirilebilmesini sağlar. Buna eşlik eden iki önemli gelişme ise gerçek zamanlı ağ iletişimi ve gerçek zamanlı kontroldür. Bilgi toplumu fenomeniyle çok yakından ilişkili olan dijital içeriğin gerçek zamanlı olarak (sensörler ya da diğer bilgisayarlar tarafından) kontrol edilmesi sanat ve kültürde yeni üretim biçimlerine de imkan vermektedir (Manovich, 2003: 20-21). Uluslararası Entelektüel Mülkiyet Organizasyonu dağıtık kayıt teknolojileri (blokzincir vb. merkezsiz teknoloji ağları) özellikle yüksek hacimli dijital veri üretimi nedeniyle yaratıcı endüstrilerin geleceği için önemli bir konu başlığı olarak görmektedir. Yeni teknolojilerin güven temelli değişim mekanizmaları kurmak için kullanılması bireyin telif haklarının güvenceye alınması için mevcut hukuki sisteme katkı sağlayacağı düşünülür (WIPO, 2017: 16). Bu düşünce yeni medya ve internet çalışmalarının devleti dijital medyanın küresel akışı karşısında gücünü kaybeden kurumlar dizisi ve medyaya dönük hukuki düzenlemeleri kitle iletişim döneminin kalıntıları olarak gören anlayışla (Flew vd. 2016: 8) kısmen uyumludur. Yazara göre dijital içeriğin küresel yayılımını mümkün kılan teknolojilerin sunduğu etkileşim potansiyeline verilen özel özel önem hukuki düzenlemeleri gölgede bırakır. Buna karşın yaratıcı endüstrilerde telif açısından etkileşim potansiyeli ile hukuki düzenlemeler arasında bir denge öngörülmektedir. Yeni iletişim teknolojileri bağlamında üretilen dijital içeriğin hacmi ve dijital etkileşimler dolayısıyla hareketliliğinin artması iki düşüncenin kesiştiği noktadır. Bu nedenle blokzincir teknolojisinin mevcut sistemin güncelleştirilmesi için bir araç olarak görüldüğü ifade edilebilir.

Yaratıcı ekonomide sembollere için kamusal meta olma durumu ile bir kişinin satın almasını diğer kişilerin erişimini engellemediği kısıtlı tüketim birleştiğinde piyasa işleyişi bozulur. Bu kesişme entelektüel mülkiyet sorununun kaynağı ve *yaratıcı endüstrilerin* aynı zamanda telif endüstrileri olarak tanımlanmasının sebebidir (Garnham, 2005: 19). Bu açıdan bakıldığında yeni iletişim teknolojileri sinema, medya, iletişim, basın yayın ve tasarım gibi pek çok farklı disiplin ya da sektörü "yaratıcı endüstriler" başlığı altında toplayan yaklaşımın temel nedeni olduğu öne sürülebilir. Teknolojiyi araçsal yorumlayarak üretim ve dağıtım etkilerine odaklanmak dışında sosyoekonomik açıdan yaklaşıldığında (Timisi, 2003) yeni iletişim teknolojilerinin veya dijital dönüşümün yaratıcı endüstrilere etkisi madalyonun iki yüzünü oluşturur. İlk olarak yeni teknolojiler üretim ve dağıtım dönüştürerek önceki sektör sınırlarını aşan yaratıcı çalışma pratiklerine ve dolayısıyla yaratıcı endüstriler düşüncesine neden olur. Dijitalleşme ve toplumun bilgi teknolojileri ekseninde dönüşümü yaratıcı kültür endüstrilerinin yaygınlaşması ile yakından ilişkilidir (Rossiter, 2006: 24). Böylece klasik sektör sınıflaması aşılarak dijital bağlamda çoklu platformlara uygun içeriklerin üretildiği daha dinamik bir piyasa görüntüsü çizilir. İkincisi ise dijitalleşmenin mesajın ya da içeriğin kontrolünü zorlaştıran etkilerini gündeme getirir. Sosyal medya paylaşımları, teknoloji kullanarak kolay kopyalama ya da yeniden işleme; korsanlık ya da korsan içeriğin dağılmasını kolaylaştıran birebir paylaşım siteleri

düşünüldüğünde içeriği izlemek ve sahipliği işaretlemek zorlaşır. Bu noktada telif gelirini korumak için hukuki yaptırımlar ve teknolojik imkânları kullanılması gündeme gelir. İnternet sitelerine erişim engeli konulması ya da içeriklerin mahkeme kararıyla kaldırılması buna örnek sayılabilir. Yaratıcı kültür endüstrileri düşüncesinin gerçekten işlevselliğini sağlaması için ise iş aktivitesinin yaratıcı bileşenlerini dijital mecralar üzerinden kapitalist sistemin değer mekanizmaları ile ilişkilmesi gerekmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin temposuna uyumlu bir telif mekanizması yaratıcı ekonomideki piyasa başarısızlığını (klasik ekonomi ilkelerine göre işlememesini) ortadan kaldırma aracıdır.

Teknolojinin sağladıkları özgürlüklere odaklanan bakış açıları büyük şirketlerin hegemonik yapılanması altındaki sektörleri üretimde ve dağıtım da teknolojiyi kullanan daha küçük çaplı üreticilerin daha düşük maliyetlerle üretim ve dağıtım yapması yoluyla çoğullaşacağı düşünür. Özellikle Avrupa Birliği politikalarda telif hakları koruması altındaki küçük çaplı yaratıcı girişimcilere verdiği önem bununla ilişkilidir (Garnham, 2005: 25). Fikri mülkiyetin de içinde bulunduğu hukuki altyapı dijitalleşme, medyanın küreselleşmesi ve yeni iletişim teknolojileri karşısında devletin düzenleyici rolünün dönüşmesine (Flew vd. 2016: 8) örnek olarak sayılabilir.

Dijital kayıt teknolojilerinin mevcut yasal düzenlemeleri etkileme ve yeni yasal düzenleme ihtiyacı doğurma potansiyeli açısından kamu politikalarına önemli etkileri olacağı düşünülür (Berg vd, 2019). Ayrıca bu teknolojilerin iletişim alanındaki uygulamaları için sosyal bilim ve teknoloji alanında çalışan bilim insanlarının işbirliği içinde uyum çalışmaları yapmasını yapmaları önemli görülmektedir (Atalay, 2018). Bu uyum çalışmalarının teknolojinin uygulanması düzeyinde çıkabilecek sorunları ortadan kaldırmak yanında, yaratıcı üretim ve dolayısıyla sektörlerin istihdam pratikleri ile ilişkisine daha geniş perspektiften bakan çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinden bahsederken teknolojik sosyal ve ideolojik karakteristikleri göz önüne almak gerekir. Özgül nitelikleri dışında teknolojinin belirli bir toplumda nasıl kullanılacağı ve nasıl etkiler yaratacağı önemli bir tartışma konusudur. Bu açıdan teknoloji ile kültür, inanış, davranış, tutum, ideoloji ve toplumsal yapı arasındaki ilişkiyi sorgulamak gerekir (Timisi, 2003). Bu durum blokzincir teknolojisinin telif haklarına uygulanması açısından en önemli tartışma konusudur. Çünkü bu sadece iletişim teknolojileri bağlamında bir yenilik değil, mevcut kurumlar ile rekabet içindeki bir yönetim mantığını gündeme taşıyan yıkıcı bir değişim olarak görülmektedir (Davidson, vd., 2016).

Sonuç

Yeni iletişim teknolojileri bağlamında yaratıcı sektörlerin organizasyonu, yaratıcı üretim pratikleri ve tedarik zincirleri ağ tipi karmaşık yapılara doğru evrilmektedir. Klasik ekonomik kurumların hiyerarşik ve görece kalıcı örgütlenmelerinin aksine büyük ve küçük şirketler; tam zamanlı ve esnek (proje tipi, bağımsız, geçici vb.) çalışanlar, üretici tüketiciler gibi aktörlerden oluşan bu karmaşık yapılar yeni teknolojilere ve talebin değişimine duyarlı ve dinamik bir üretim mantığı oluşturur. Buna karşın ekonomi politik

çalışmaların isabetle gösterdiği şekilde üretimin dağıtık ve yatay yapılanmaya kayması otomatik olarak demokratikleşmesi anlamına gelmez. Bu çalışmanın yaklaşımına uygun olarak ekonomi politik tartışmanın detaylarına girilmemekte, bunu yerine yeni teknolojilerin yaratıcı endüstrilerdeki telif haklarının düzenlenmesine sağlayabileceği potansiyel değişim gündeme getirilmektedir.

İçeriklerin üretildiği ve dağıtıldığı bu ağlardaki güç dengeleri sektörlerin özelliklerine göre şekillenir. Bazı sektörlerde dağıtım, bazılarında yapım sorumluluğunu üstlenenler lehine şekillenen bu güç dengesizliği yaratıcı birey ve ekiplerin telif haklarını korumayı zorlaştırır. Örneğin, bağımsız bir tasarımcının orta ölçekli bir reklam şirketiyle ya da senaristin yapımcı ile kurduğu ilişki düşünüldüğünde telif gelirlerini garantiye almanın zorluğu gözler önüne serilir. Çünkü fikri haklar üzerine yapılan hukuki düzenlemeler, uygulamada sektörlerin üretim pratiklerine uygun olarak standart sözleşmeler ile el değiştirir. Yaratıcı çalışan bu sözleşmeler ile üretimin erken döneminde hakları devrettiğinde, talebin yoğunluğu ya da sürekliliğinden kaynaklanan telif geliri artışından faydalanması zorlaşır. Bu durum sürdürülebilir yaratıcı üretim yoluyla kalıcı ve güçlü bir yaratıcı endüstri kurulmasının önündeki potansiyel sorunlardan biridir.

Hızla artan üretim tüketim döngüsünde içeriğin üretilmesi ve dağıtılması için heterojen bir aktörler havuzu içinde anlık etkileşimler artmaktadır. Dijitalleşme, aktarımı ve kopyalamayı kolaylaştırdığı için telifi izlemek, korumak ya da sahipliği belirlemek için dinamik bir yöntem ihtiyacı duyulduğu düşünülebilir. Bunun yanında yaratıcı endüstrilerin doğası gereği ekip çalışması ya da ekipler arası işbirliği düşünüldüğünde fikirlerin sahipliğini ispat etmenin önemi daha da artmaktadır. Sosyal medya başta olmak üzere internet üzerinden iletişimin mesajın ve içeriklerin kontrolünü zorlaştırması da özellikle kurumsal iletişim açısından büyük bir sorundur. Bu bağlamda yeni iletişim teknolojilerinin değişim temposunun içeriği aktarmaya etkileri nedeniyle içeriğin izinsiz yeniden işlenmesi ya da kopyalanması önemli bir sorundur.

Yaratıcı endüstrilerin yenilikçi uygulamalarını mümkün kılan teknolojik gelişmeler bir yandan tedarik zincirini karmaşık bir üreticiler, dağıtıcılar ve yapımcı şirketler ağına dönüştürürken, bir yandan da yaratıcı içeriklerin sahipliği veya kontrolünü sağlayacak yeni araçlar üretmektedir. Dijital kayıt teknolojileri ve akıllı sözleşmeler halen bazı resmi işlemlere uygulanmakta, telif haklarına uygulanmasına ilişkin denemeler ve tartışmalar ise sürmektedir. Bu tartışmanın en dikkat çekici yönü merkezsiz yapısı nedeniyle yaratıcı endüstrilerdeki güç dengesizliklerini azaltma, bireysel üreticilerin haklarını koruması ve telif gelirlerini tahsil etmesi için dinamik bir araç sunmasıdır. Bu açıdan bakıldığında blok zincir, sadece bir araç değil mevcut hukuki düzenlemeleri ve sektörel yapılanmayı değiştirme potansiyeli barındıran yıkıcı bir yeniliktir.

Bu çalışma dijitalleşme kapsamında telif hakları ve içerik kontrolü için merkezsiz ve algoritmalara dayanan sözleşmeleri mümkün kılan dijital kayıt teknolojileri ve akıllı sözleşmeler ele alınmıştır. Bu teknolojilerin yaratıcı endüstriler düşüncesi ve yeni iletişim teknolojileri bağlamındaki üretim ve istihdam pratiklerine etki potansiyeli bulunur. Yeni iletişim teknolojileri dijital bağlamda yaratıcı metaların üretimi, içeriklerin sahiplik kontrolü ve telif gelirin paylaşımı konusunda fırsatlar sunmaktadır. Ancak söz konusu

gelişmelerin teknolojiyi üreten yazılım/mühendislik alanı yanında sosyal bilimler disiplinlerinde de akademik çalışmalara konu olması gerekmektedir.

Kaynakça

Atalay, G. E. (2018). "Blokzincir teknolojisi ve gazeteciliğin geleceği." *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 45-54.

Barrowclough, D., & Kozul-Wright, Z. (Eds.). (2012). *Creative Industries and Developing Countries: Voice, Choice and Economic Growth*. London: Routledge.

Schramm, Wilbur, (1992). "Haberleşme Nasıl İşler", Ünsal Oskay (der.), *Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş*, İstanbul: Derya Yayınları, s.95-134.

Berg, C., Davidson, S., & Potts, J. (2019). "Towards Crypto-friendly Public Policy", M. Swan, J. Potts, S. Takagi, F. Witte, & P. Tasca (der.), *Blockchain Economics: Implications of Distributed Ledgers*, Singapur: World Scientific Publishing, s. 215-232)

Binark, M. (2007). *Yeni medya çalışmaları*. Ankara: Dipnot.

Christidis, K., & Devetsikiotis, M. (2016). "Blockchains and smart contracts for the internet of things." *Ieee Access*, 4, 2292-2303.

Clark, B. (2018). "Blockchain and IP Law: A Match made in Crypto Heaven?" *WIPO Magazine*, https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2018/01/article_0005.html. Erişim Tarihi: 15.10.2018.

Crosby, M., Pattanayak, P., Verma, S., & Kalyanaraman, V. (2016). "Blockchain technology: Beyond bitcoin." *Applied Innovation*, 2, 6-10.

Çimen, A. A. Ü. (2017). "Bir Sanat Dalı Olarak Piksel Sanatının Kimlik ve Temsil Sorunları." *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 7(15), 211-223.

Davidson, S., De Filippi, P., & Potts, J. (2016). "Disrupting governance: The new institutional economics of distributed ledger technology." <http://ssrn.com/abstract=2811995>. Erişim Tarihi. 12.12.2018.

DCMS. (2001). *Creative industries mapping document*. London: Department of Culture Media and Sport.

de la Rosa, J. L., Gibovic, D., Torres, V., Maicher, L., Miralles, F., El-Fakdi, A., & Bikfalvi, A. (2016). *On Intellectual Property in Online Open Innovation for SME by means of Blockchain and Smart Contracts*. Paper presented at the Proceedings of the 3rd Annual World Open Innovation Conference WOIC, Barcelona, Spain.

Ertürk, M. (2017). "Sorumluluk Kavramı Üzerinden Görsel İletişim Tasarımında Etik ve Eğitimi." *Art-e Sanat Dergisi*, 10(20), 730-742.

Flew, T., Iosifidis, P., & Steemers, J. (2016). *Global media and national policies: The return of the state*, T. Flew: Iosifidis, & J. Steemers (der.), *Global Media and National*

Policies, Hampshire: Springer, s.1-15.

Garnham, N. (2005). "From cultural to creative industries: An analysis of the implications of the "creative industries" approach to arts and media policy making in the United Kingdom." *International journal of cultural policy*, 11(1), 15-29.

Geray, H. ve Aydoğan A., (2010). "Yeni İletişim Teknolojileri ve Etik", Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (der.), *Televizyon Haberciliğinde Etik*, Ankara: Fersa Matbaacılık, s.305-321.

Gider Işıkman, N. (2016). "Genç Lumiere'lerin yeni mecrası Youtube." *Atatürk İletişim Dergisi*(10), 5-18.

Howkins, J. (2001). *The creative economy: how people make money from ideas*. London: Allen Lane.

Kaynak, S., & Koç, S. (2015). "Telif Hakları Hukuku'nun Yeni Macerası: Sosyal Medya." *Folklor/Edebiyat* (83), 389-410.

Keller, J. M. (2011). "Assessing the skills needed in the PR curriculum: A survey of educators and practitioners." <http://www.prsa.org/network/communities/educatorsacademy/programming/eaproceedings/2011eaproceedings.pdf#page=63>. Erişim Tarihi: 12.12.2018.

Kosba, A., Miller, A., Shi, E., Wen, Z., & Papamanthou, C. (2016). Hawk: The blockchain model of cryptography and privacy-preserving smart contracts. Paper presented at the 2016 IEEE symposium on security and privacy (SP).

Lauslahti, K., Mattila, J., & Seppala, T. (2017). Smart Contracts–How will Blockchain Technology Affect Contractual Practices? Retrieved from <https://pub.etla.fi/ETLA-Raportit-Reports-68.pdf>

Lemley, M. A., & Reese, R. A. (2003). "Reducing digital copyright infringement without restricting innovation." *Stan. L. Rev.*, 56, 1345. 1399-1401.

Manovich, L. (2003). "New media from Borges to HTML.", N. Wardrip-Fruin & N. Montfort (der.), *The new media reader*, Cambridge: The MIT Press, s. 13-25.

Oral, M. A., Mensuri, T., Celayir, C., & Kocabaş, N. (2018). Mobil İletişimde Etkileri. Paper presented at the Birinci Ulusal Blokzincir Çalıştayı, 2-3 Nisan 2018, Ankara.

Özgen, E. (2011). "Halkla ilişkiler ve yeni medyanın işaret ettiği sorunlar üzerine bir tartışma." *Global Media Journal*, 1(2), 84-105.

Rivière, J.-M. (2018). "Blockchain technology and IP–investigating benefits and acceptance in governments and legislations." *Junior Management Science*, 3(1), 1-15.

Rossiter, N. (2006). *Organized networks: Media theory, creative labour, new institutions*. Rotterdam: NAI Publishers.

Seo, H., Kim, J. Y., & Yang, S.-U. (2009). "Global activism and new media: A

study of transnational NGOs' online public relations." *Public Relations Review*, 35(2), 123-126.

Szabo, N. (1997). "Formalizing and securing relationships on public networks." *First Monday*, 2(9), 43-54.

Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi.

WIPO. (2017). *How to make a Living in Creative industries*. Geneva: World Intellectual Property Organization.

Yıldırım, B. (2010). "Gazeteciliğin dönüşümü: yöndeşen ortam ve yöndeşik gazetecilik." *Selçuk İletişim*, 6(2), 230-253.

Yıldırım, H., & Kurubacak, G. (2018). *Açık ve Uzaktan Öğrenmede Blokzincir Teknolojisinin Kullanımı Paper presented at the Birinci Ulusal Blokzincir Çalıştayı*, 2-3 Nisan 2018, Ankara.

Yılmaz, M. (2005). "Teknik açıdan internet ve telif hakkı." *Türk Kütüphaneciliği*, 19(1), 128-138.